

Filmoteka Szkolna

Temat lekcji: Przy otwartym oknie. Filmowa przypowieść - „Duże zwierzę” Jerzego Stuhra.

Opracowanie: Anna Kołodziejczak (Centralny Gabinet Edukacji Filmowej)

Przedmiot: język polski

Etap edukacyjny: szkoła podstawowa (klasy VII-VIII), szkoła ponadpodstawowa

Czas: 2 godziny lekcyjne

Cele lekcji:

- rozwijanie umiejętności analizy i interpretacji tekstów kultury
- kształtowanie umiejętności analizowania treści i formy filmowej jako jednolitej struktury
- doskonalenie kompetencji krytycznego odbioru dzieła filmowego
- kształtowanie postaw kreatywnych – twórczych
- rozwiązywanie problemów analitycznych w sposób twórczy
- kształtowanie wrażliwości estetycznej
- doskonalenie umiejętności współpracy w grupie
- doskonalenie umiejętności dyskusowania oraz prezentacji i uzasadniania swoich opinii

Materiały dydaktyczne:

- film „Duże zwierzę” w reżyserii Jerzego Stuhra
- zestaw wybranych zdjęć z tegoż filmu (dostępne na stronie www.stopklatka.pl)
- plakat do filmu „Duże zwierzę”
- 4 kartony, mazaki

Forma pracy:

- praca z całą klasą
- gra w grupach

Metody pracy:

- metody aktywizujące: burza mózgów, dyskusja
- elementy pogadanki

Przebieg lekcji:

Przed lekcją uczniowie obejrzeni film w reżyserii Jerzego Stuhra „Duże zwierzę”. Film trwa 73 minuty. Projekcja została poprzedzona pogadanką na temat dorobku reżyserskiego i aktorskiego Jerzego Stuhra, jego miejsca w kinematografii światowej obecnie (jako twórcy „kina autorskiego”), a także miejsca w nurcie „Kina moralnego niepokoju” (**Kino moralnego niepokoju – nurt w polskiej kinematografii w latach 1976-1981. Początek nowego kierunku wyznaczył debiut Krzysztofa Kieślowskiego „Personel” z 1976 roku. Akcja filmów z tego nurtu toczy się w małych, prowincjonalnych sceneriach. Instytucje bądź środowiska, do których należą bohaterowie, cechuje korupcja, nepotyzm, brak zasad moralnych. Główną postacią jest zazwyczaj idealista – przedstawiciel inteligencji, który próbuje przeciwstawić się lokalnej oligarchii; w starciu z aparatem władzy ponosi porażkę lub system doprowadza do demoralizacji bohatera**). Przybliżenie najistotniejszych autorów tegoż nurtu, jak: Feliks Falk, Agnieszka Holland, Krzysztof Zanussi, a przede wszystkim Krzysztof Kieślowski, jedna z najwybitniejszych postaci światowego kina, reżyser wielu filmów z udziałem Jerzego Stuhra („Spokój”, „Blizna”, „Amator”, „Przypadek”, „Trzy kolory: Biały”), autor pierwowzoru scenariusza do filmu „Duże zwierzę”.

1. Analiza plakatu do filmu „Duże zwierzę” (załącznik nr 2)

Pytania do uczniów:

Filmoteka Szkolna

- Kto/co jest pokazane na plakacie?
- Jakie sensy generuje „połączenie ról”: bohatera filmu, bohatera zwierzęcego – wielbłąda i realnego autora filmu?
- Z jakimi wymiarami rzeczywistości mamy do czynienia w przypadku filmu „Duże zwierzę”?
- Jak możemy interpretować, w kontekście filmu, znaczenia tego plakatu?
- W jakim sensie plakat może stanowić dopełnienie filmu?
- Jak interpretujecie to, że film jest czarno-biały, a plakat kolorowy?

Warto w tym miejscu zapoznać uczniów z dokonaniem Polskiej szkoły plakatu. (**Polska szkoła plakatu** – określenie powstałe w latach 60. XX w., używane wobec grupy polskich artystów - plakacistów, którzy zdobyli międzynarodowy rozgłos. Tworzyli plakaty o tematyce kulturalnej: do filmów, przedstawień teatralnych, wystaw, przedstawień cyrkowych. Mimo różnorodności, ich wspólnymi cechami były lapidarność i oszczędność formy, ironia, nowatorskie liternictwo. Przedstawicielami polskiej szkoły plakatu byli m.in.: Jan Lenica, Walerian Borowczyk, Franciszek Starowieyski).

Plakat filmowy może stanowić punkt wyjścia do rozmowy na temat „Dużego zwierzęcia” jako: **przypowieści, kreowania rzeczywistości surrealistycznej** (obrazów burzących logiczny porządek rzeczywistości, wizji groteskowych, z pogranicza jawy, snu, fantazji, halucynacji, a odsuniętych od realizmu), **ascetyzmu w sztuce**, wzajemnego dopełniania się sensów filmu i plakatu, podania autorskiego i autoironicznego komentarza twórców do obrazu filmowego. A także: nietolerancji, przywiązania i walki w obronie własnych przekonań, odmienności zachowań prowadzącej do samotności, niezłomnej postawy wobec presji masy i akceptacji samego siebie. Kierunek tej rozmowy powinny wyznaczyć wnioski uczniów z przedstawionej powyżej analizy plakatu.

Warto przy tej okazji przypomnieć termin *przypowieść*.

Przypowieść (parabola) – gatunek literacki, którego cechy formalne (schematyzm fabuły, uproszczona konstrukcja postaci, obiektywny narrator, selekcja realiów) służą właściwemu odczytaniu alegorycznego lub symbolicznego znaczenia przedstawionego świata, przekazaniu prawdy moralnej. Posługuje się narracją, w której postacie i zdarzenia pełnią rolę nosicieli i zarazem przykładów prawd uniwersalnych.

Fabuła ulega zwykle schematyzacji, realia zaś występują w postaci zredukowanej. Interpretacja przypowieści wymaga sięgnięcia do znaczeń alegorycznych lub symbolicznych.

2. Kolejny etap zajęć poświęcony będzie analizie filmu z wykorzystaniem załączonych niżej kadrów (dostępnych na stronie www.stopklatka.pl). Uczniowie, podzieleni na pięć grup, otrzymują zdjęcia z filmu (każda grupa jeden kadr – załącznik nr 1). Jednym z ważnych elementów każdego kadru jest okno, usytuowane w tle lub na pierwszym planie. Młodzież zastanawia się nad znaczeniem zdjęć. Ich pracą kierują pytania zawarte w *instrukcji dla grup* (załącznik 3):

- Jaką scenę przedstawia zdjęcie?
- Jaką rolę pełni okno w przedstawionej sytuacji? (Warto, aby każda grupa sięgnęła do „Słownika symboli” i zapoznała się z symboliką okna).
- W jakim planie pokazani są bohaterowie, jaki to ma znaczenie?
- Jakie są wzajemne relacje pomiędzy bohaterami?
- Czy możemy wnioskować ze zdjęć o relacji: bohaterowie – reszta społeczności?
- Jakie są rytuały Sawickich?
- Jaki wizerunek tych ludzi kształtują?

Zadając ćwiczenie, wymagające znajomości planów filmowych, musimy mieć pewność, że rodzaje planów filmowych i ich podstawowe funkcje są znane młodzieży.

(**Plan filmowy** – wymiar kadru, standardową miarą przy określaniu rodzaju planu jest sylwetka człowieka widoczna w kadrze. Rodzaje planów:

totalny (miasto z lotu ptaka)

daleki = panorama (rozległa panorama pleneru bez postaci ludzkich)

ogólny (postać lub kilka widocznych na tle pleneru, dekoracji)

pełny (widoczna cała postać, blisko kamery, dominująca w kadrze)

średni = amerykański (postać widoczna od kolan w górę)

półzbliżenie = popiersie

zbliżenie (np. ludzka twarz)

detal (np. tylko oko)

mikrodetal (coś, czego normalnie nie jesteśmy w stanie zobaczyć np. wirus).

Po 15 minutach pracy uczniowie przedstawiają wyniki. Najlepiej, aby każdy członek grupy odpowiadał na kolejne pytanie. Przedstawiciele grup tworzą na tablicy „mapę mentalną”, zapisując odkryte przez siebie znaczenia i funkcje okna (np. punkt styyczny między nami a światem, okno ma związek z myślami, marzeniami i nadziejami, patrzeć z dystansu na rzeczywistość znajdującą się na zewnątrz, otwartość na świat, hermetyczność mikroświata domowego) i nazywają codzienne rytuały (np. wspólny, codzienny posiłek, wspólne bycie w jednym pomieszczeniu, oczekiwanie żony przed domem na męża).

Z ćwiczenia wyniknąć może ocena Sawickich jako „ludzi pocziwych”, to z kolei może służyć przywołaniu kontekstów literackich (jeśli wystarczy na to czasu).

3. Celem następnej części zajęć będzie tworzenie przez uczniów „mapy czasu i beczasowości” – w poszukiwaniu czasu realnego i uniwersalnego w filmie. Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy – dwie z nich to „detektywi realności” i dwie grupy to „łapacze beczasu”: na czterech planszach przydzielonych grupom (arkusze „łapaczy beczasu” mogą się znajdować w mniej konwencjonalnym miejscu, np. na parapecie, podłodze, natomiast plansze „detektywów realności” mogą być tradycyjnie zawieszona na tablicy) młodzież notuje znaki, nazwy, miejsca, sytuacje świadczące o tym, że rzecz dzieje się w konkretnym czasie i miejscu np.: praca w banku głównego bohatera, posługiwanie się określonymi narzędziami, sprzętem, zaproszenie na zebranie Rady Miejskiej, wystrój sali obrad, stroje bohaterów, traktory ciągnące wozy cyrkowe, marki samochodów, loteria fantowa i jej nagrody, posterunek policji itp.; druga grupa zapisuje znaki świadczące o tym, że opowieść jest uniwersalna: mgła, która osnuwa pierwsze ujęcie filmu, europejski pejzaż górski, na tle którego stoi wielbłąd, człowiek przechadzający się z wielbłądem na uwięzi, trzy kobiety – moiry decydujące o losie Sawickiego, Sawiccy okrywający wielbłąda szydełkową, ozdobną derką, Sawicki stojący we mgle, w szlafroku na środku ulicy itp.

Po upływie 10 minut grupy „łapaczy beczasu” konsultują ze sobą swoje zapisy, to samo robią „detektywi realności”. Następnie liderzy grup przedstawiają swoje ustalenia i wnioski.

Tej części zajęć powinna towarzyszyć konkluzja, że wprawdzie możemy osadzić opowieść w ramach Polski socrealistycznej lat 70. czy 80., ale mamy do czynienia z rzeczywistością uniwersalną, poetycką, pretekstową, z fabułą podporządkowaną sensom naddanym, w której postaci i zdarzenia pełnią rolę nosicieli i przykładów prawd uniwersalnych.

4. Praca domowa

- A. Fabuła filmu „Duże zwierzę” jest prosta i opiera się na jednym zaledwie wątku, ale przedstawiona jest w taki sposób, że film może mieć nieskończenie wiele interpretacji. Jerzy Stuhr porównuje ten film do wiersza, który dla każdego z widzów może znaczyć coś innego. Zadaniem uczniów jest stworzenie krótkiego wiersza białego, który będzie poetyckim planem wydarzeń, a właściwie mikrozdarzeń dziejących się w filmie. Np. (Na środku osnutej mgłą doliny stoi wielbłąd. Noc, przy otwartym oknie małżonkowie jedzą, jak co dzień, posiłek).
- B. Jako wariant pracy domowej można zaproponować napisanie krótkiej historii, dotyczącej zniknięcia i dalszych losów wielbłąda.

Filmoteka Szkolna

Załącznik nr 1

Kadry z filmu

Załącznik nr 2

Plakat do filmu „Duże zwierzę”

Załącznik nr 3

Instrukcja do pracy w grupie

(taka sama dla wszystkich grup)

Waszym zadaniem jest analiza i interpretacja kadru z filmu „Duże zwierzę”. Pomocne w tej pracy będą poniższe pytania. Przed przystąpieniem do realizacji zadania podzielcie między siebie pracę:

- wybierzcie lidera (przedstawiciela) grupy,
- rozdzielcie pytania pomiędzy siebie (tak, aby każdy członek grupy miał okazję się wypowiedzieć).

W związku z tym, że jednym z elementów, wypełniających kadr, jest **okno**, sprawdźcie znaczenie tego symbolu w *Słowniku symboli* i uwzględnijcie zdobyte informacje w Waszej pracy.

Następnie odpowiedzcie na pytania dotyczące kadru z filmu:

- Jaką scenę przedstawia zdjęcie? Jaką rolę pełni okno w tej sytuacji?
- W jakim planie pokazani są bohaterowie, jaki to ma znaczenie?
- Jakie są wzajemne relacje pomiędzy bohaterami?
- Czy możemy wnioskować ze zdjęć o relacji bohaterowie-reszta społeczności?
- Jakie są rytuały Sawickich?
- Jaki wizerunek tych ludzi kształtują?

Po wykonaniu tej części pracy, zastanówcie się, jak, za pomocą „mapy mentalnej”, przedstawić odkryte przez siebie funkcje okna i codzienne rytuały bohaterów.

Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Po tym czasie kolejni członkowie grup przedstawią wypracowane odpowiedzi na pytania, a przedstawiciele zapiszą wysnute wnioski na tablicy w postaci „mapy mentalnej”.